

УДК 336.719

Кот О.В.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту банківської діяльності
Герасименко Н.В.,
аспірантка*
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ФІНАНСОВІ ПОТОКИ У МЕХАНІЗМІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКУ

Kot O.V.,
cand.sc.(econ.), assistant professor of the
department of banking management
Herasymenko N.V.,
graduate student
Kyiv National Economics University named after Vadym Hetman

FINANCIAL FLOWS IN THE MECHANISM OF BANK'S FUNCTIONING

Постановка проблеми. Основу банківського бізнесу складають операції, пов'язані із залученням і наступним розміщенням фінансових ресурсів з метою отримання прибутку. Як сукупність усіх надходжень і платежів, ці операції можуть бути представлені у вигляді потоків фінансових ресурсів.

Складність та багатогранність процесу управління банківською установою вимагає розробки комплексної системи управління фінансовими потоками. Основною метою функціонування такої системи є мінімізація банківських ризиків і забезпечення необхідного рівня ліквідності банківських операцій з одночасним забезпеченням достатнього рівня прибутковості банку, що в кінцевому рахунку має забезпечити надійність і стійкість банку.

Незважаючи на швидке розповсюдження практики управління активами, пасивами та їх потоками, дотепер не існує однозначного визначення поняття «фінансовий потік». Практично всі існуючі його трактування є прийнятними, оскільки, так чи інакше, відображають різні очікування банківських менеджерів та контролюючих органів. Однак різноманітність визначень фінансового потоку ускладнює розробку єдиних норм і правил управління ним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним дослідженням фінансових потоків присвячені наукові праці таких вчених, як Г.М. Азаренкової, І.О. Бланка, А.Р. Горбунова, А.М. Ковалю, С.Ю. Серової, А.Н. Селезньової та ін. Разом з тим, питання щодо визначення сутності поняття «фінансовий потік банку», його характерних ознак та принципів управління можна віднести до переліку маловивчених.

Постановка завдання. Щоб визначити роль і місце фінансових потоків у механізмі функціонування банку, необхідно з'ясувати сутність поняття «фінансовий потік банку» з урахуванням існуючих визначень в економічній літературі, визначити характерні ознаки фінансових потоків банку, дослідити їх види за різними ознаками для побудови комплексної класифікації, а також виокремити основні принципи управління фінансовими потоками у банку. При цьому об'єктом дослідження виступатимуть фінансові потоки, пов'язані з банківською діяльністю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як свідчить аналіз публікацій, в економічній науці щодо визначення фінансового потоку існують дві протилежні концепції. Згідно першого підходу, фінансові потоки ототожнюються з грошовими потоками. Другий підхід ґрунтується на відокремленні фінансових і грошових потоків.

Так, Лукасевич І.Я., розглядаючи проблеми фінансового менеджменту, використовує лише поняття «грошовий потік», визначаючи його як «розподілений у часі рух грошових коштів, що виникає в результаті господарської діяльності та окремих операцій суб'єкта господарювання» [9, с.100]. Слід зазначити, що більшість авторів при розгляді питань, пов'язаних з управлінням фінансовою діяльністю підприємств, використовують аналогічний підхід. Так, наприклад, Бланк І.О. також оперує лише поняттям грошового потоку, яке тлумачить як «сукупність розподілених у часі надходжень і виплат грошових коштів, які генеруються його господарською діяльністю, і рух яких пов'язаний з факторами часу, ризику та ліквідності» [2, с.469].

Попков В. П. і Семенов В. П., розглядаючи фінансовий потік, трактують його як «рух грошових коштів представлений у вигляді функції часу» [10, с. 137]. На думку Горбунова О. Р., «фінансовий потік — це потік видатків або доходів компанії протягом певного проміжку часу. Він має початкову і

* Науковий керівник: Кот О.В. – к.е.н.

кінцеву точки, інтенсивність (швидкість) та інші характеристики» [4, с. 4-5]. На нашу думку, такі визначення фінансового потоку ототожнюють його з грошовим потоком, з чим не можна погодитись.

Поняття «фінансовий потік», з нашої точки зору, є ширшим, ніж «грошовий потік», оскільки фінансовий потік може бути як еквівалентним, так і безеквівалентним. Прикладом безеквівалентного фінансового потоку є податкові платежі та дивіденди. Саме такої позиції дотримуються представники другої концепції.

Зокрема, Азаренкова Г. М. підкреслює, що грошові потоки відіграють провідну роль у формуванні фінансових ресурсів, а отже, і в розумінні самого поняття «фінансовий потік». Гроші мають здатність перетворюватися на капітал, який у загальному вигляді є частиною фінансових ресурсів, що приносять дохід. Отже, саме фінансові ресурси, на думку вченого, дозволяють відокремити поняття «фінансовий потік» від поняття «грошовий потік». Таким чином, поняття «фінансовий потік» Азаренкова Г. М. розуміє як «цілеспрямований рух, зміна (обсягів, типів, форм і видів) фінансових ресурсів певного суб'єкта господарювання, що здійснюються спільно з відповідними йому грошовими потоками (еквівалентні фінансові потоки) або без них (безеквівалентні фінансові потоки), але обов'язково з урахуванням фактора часу, та відображує ліквідність зазначених фінансових ресурсів» [1, с. 72-75].

Окремо розглядає грошовий і фінансовий потоки Козлюк А. М.: «Грошовий потік — рух однієї з форм капіталу, платіж, здійснений або отриманий. Фінансовий потік — це рух ресурсів у будь-якій функціональній формі, який виникає між учасниками фінансових відносин» [7, с. 19].

Для розуміння поняття «фінансовий потік» слід також розглянути зміст терміна «потік». Так, Вітлінський В. В. та Конюховський П. В. визначають потік як «економічну величину, що вимірюється у процесі руху деякого ресурсу з урахуванням часового інтервалу». Розмірність потоку — це обсяг, поділений на інтервал часу. Змістовний бік поняття «потік» пов'язаний з поняттям швидкості зміни стану системи. Тобто формально фінансовий потік може визначатися як [3, с. 408; 8, с. 147]:

$$x'(t) = \frac{dx(t)}{dt},$$

де $x(t)$ — обсяг фінансових ресурсів;

t — час, протягом якого аналізується зміна фінансових ресурсів.

Таке визначення доцільно використовувати при розгляді та розробці певних економіко-математичних моделей.

Якщо ж розглядати фінансовий потік як суто економічну категорію, то необхідно виділити його **характерні ознаки**, які і розкривають його економічний зміст:

- 1) фінансовий потік — це рух фінансових ресурсів, зміна їх обсягів, форм видів і типів;
- 2) фінансовий потік пов'язаний з факторами часу, ризику та ліквідності;
- 3) фінансовий потік має розмірність: обсяг (вартість) та час;
- 4) фінансовий потік є об'єктом управління.

Таким чином, узагальнення усіх викладених вище положень щодо сутності фінансового потоку дозволяє нам удосконалити визначення цього поняття. Отже, на нашу думку, фінансовий потік — це рух, зміна або трансформація обсягів, форм, видів і типів фінансових ресурсів суб'єкта господарювання з урахуванням факторів часу, ризику та ліквідності.

З точки зору банківської діяльності, фінансовий потік — це рух, зміна або трансформація обсягів, форм, видів і типів фінансових ресурсів банку з урахуванням факторів часу, ризику та ліквідності. При цьому фінансові потоки банку мають різноманітну природу та можуть бути диференційовані за економічним змістом, вартістю, структурою, а також обмежені за обсягом та строками.

Оскільки фінансовий потік є безперервним у часі, доцільно кожний потік розглядати на певному часовому інтервалі. Після закінчення цього інтервалу потік не зникає, а переходить з однієї форми в іншу, змінює напрямок руху або розпадається на окремі складові частини.

Кожен фінансовий потік складається з однорідних елементів — елементів фінансового потоку (одноразове перерахування або перерозподіл фінансових ресурсів). Елемент потоку визначається двома основними параметрами — величиною (вартістю) і часом. Абсолютна величина елемента фінансового потоку відповідає сумі грошових коштів, що перебувають у русі. Тому будь-яка банківська операція може бути представлена як послідовність елементів фінансового потоку.

Слід зауважити, що виникнення та формування фінансового потоку при здійсненні банківських операцій є результатом прояву фінансово-економічних відносин, а отже має певні ознаки:

1) по-перше, рух фінансових ресурсів здійснюється за умови використання договірних зобов'язань між контрагентами, що забезпечується наявністю відповідного документального оформлення та підтвердження причини формування фінансового потоку;

2) по-друге, особливості операцій банку дають змогу ідентифікувати фінансові потоки за видами руху фінансових ресурсів;

3) по-третє, фінансові потоки, що генеруються банком, мають виключно фінансовий характер, оскільки їх результатом є формування, розподіл та використання фондів фінансових ресурсів банку.

Фінансові потоки банку мають різноманітну природу. Тому проблема ефективного управління фінансовими потоками тісно пов'язана з проблемою їх класифікації. На нашу думку, фінансові потоки банку можуть бути класифіковані за такими ознаками (рис. 1):

- за економічним змістом: потоки пасивних і потоки активних операцій;
- за напрямом руху: вхідні та вихідні потоки;
- за формою надходження: готівкові та безготівкові;
- за сферою обігу: зовнішні та внутрішні;
- за терміном існування: коротко-, середньо- та довгострокові;
- за валютною складовою: потоки в національній та в іноземній валюті;
- за рівнем достатності обсягу: надлишковий та дефіцитний потоки;
- за неперервністю формування: постійний та дискретний потоки.

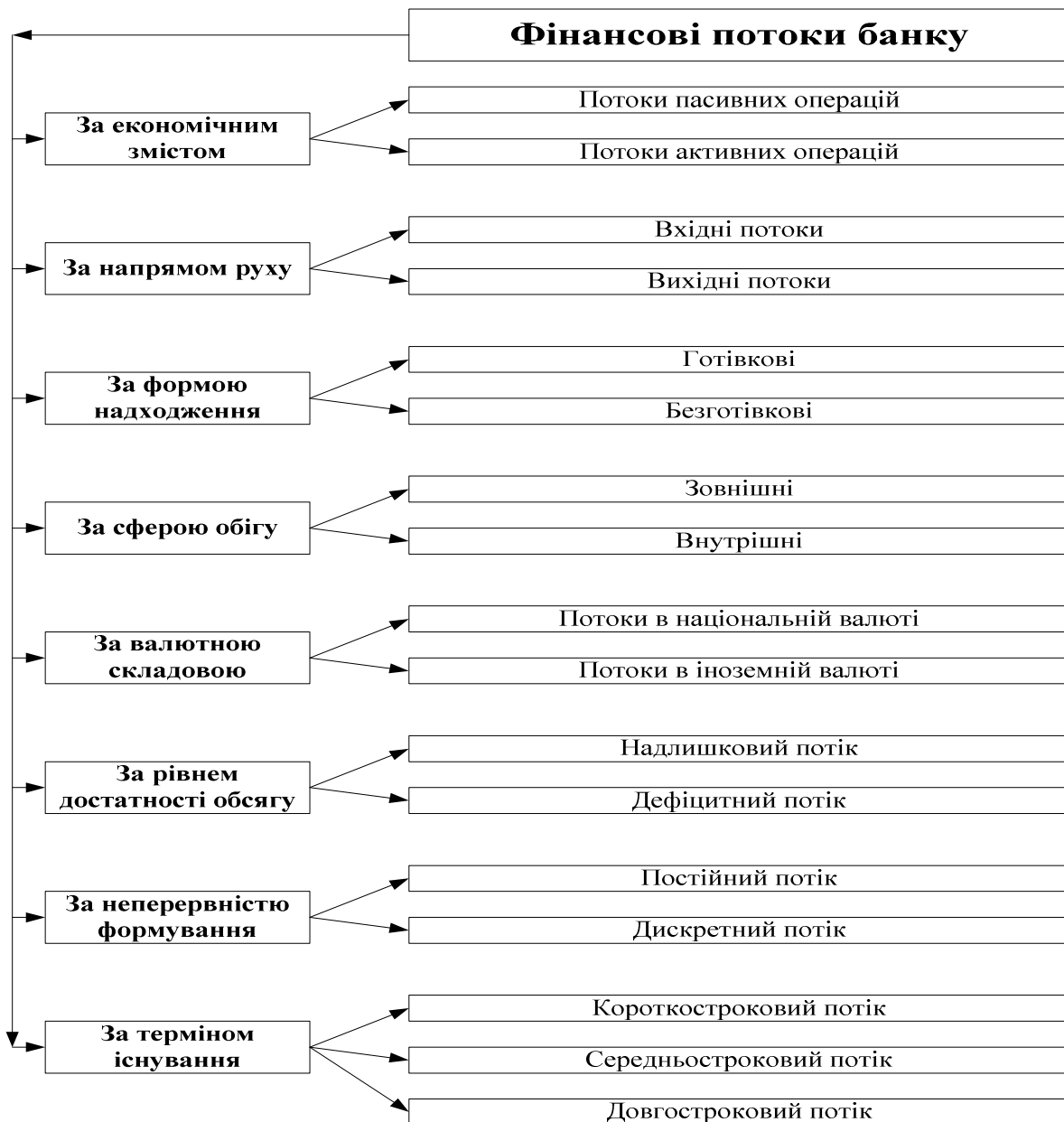

Рис. 1. Класифікація фінансових потоків банку за різними ознаками

Джерело: розробка авторів

Фінансовий потік може належати до однієї із груп лише на певному часовому інтервалі, тому що потік і його складові елементи з часом переходять з однієї групи в іншу. Крім того, кожний фінансовий

потік має низку характеристик, які дозволяють його віднести до кількох класифікаційних груп в конкретний момент часу.

Вхідні фінансові потоки банку формують пасивну частину банківського балансу, а саме ресурсну базу і дохід від його діяльності. До вхідних фінансових потоків банку належать надходження на кореспондентські рахунки, на поточні та депозитні рахунки клієнтів, відсоткові платежі та повернення основної суми боргу за кредитними операціями.

Вихідні фінансові потоки банку створюють активну частину банківського балансу, вони формують його кредитний та інвестиційний портфель. Прикладом вихідних потоків є платежі з кореспондентського рахунку банку, платежі за дорученням клієнтів, операції з надання кредитів та купівлі цінних паперів, відсоткові витрати, повернення вкладів та міжбанківських кредитів.

Для отримання всебічного уявлення про управління активами та пасивами доцільно розглянути системоутворюючі фінансові потоки, які формують основні банківські портфелі.

Вихідний фінансовий потік, що формує кредитний портфель, складається з потоку корпоративного, індивідуального та міжбанківського кредитування. Кредитні операції банків потенційно є найбільш прибутковими, але вони пов'язані з високим рівнем кредитного ризику.

Системоутворюючим вихідним фінансовим потоком також є потік, який формує інвестиційний портфель банку. В свою чергу, він складається з вихідних потоків, що утворюють торговий портфель, портфель на продаж, портфель до погашення та інвестиції в асоційовані та дочірні компанії. Також інвестиційний портфель можна розглядати в розрізі потоків вкладень в державні та корпоративні цінні папери, цінні папери центрального банку.

Основним системоутворюючим вхідним фінансовим потоком є потік, що формує депозитний портфель банку. На другому рівні ієрархії він складається з надходжень на депозитні рахунки фізичних осіб, юридичних осіб та органів державної влади. Депозитний портфель також необхідно розглядати через призму стабільності ресурсної бази. Таким чином, депозитний портфель можна представити у вигляді потоку надходжень строкових депозитів та потоку надходжень депозитів до запитання.

Отже, діяльність банку можна представити у вигляді моделі вхідних і вихідних фінансових потоків (рис. 2).

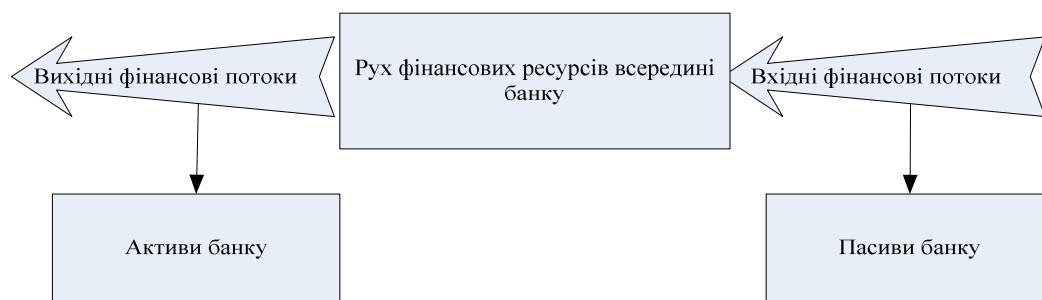

Рис. 2. Модель фінансових потоків банку

Джерело: розробка авторів

В такій моделі фінансові ресурси, які надходять в банк у вигляді вхідного фінансового потоку із зовнішнього бізнес-середовища, в процесі функціонування банку трансформуються з категорії в категорію, з однієї групи в іншу, змінюють напрямок руху та виходять з банку у макросередовище в іншій формі. Тому фінансові потоки відображають рух фінансових ресурсів через призму операцій, які здійснює банк. Виходячи з цього, можна погодитись з твердженням Ковалю В. М., що будь-яка банківська операція складається з одного або групи фінансових потоків [5, с. 49].

Управління фінансовими потоками можна розглядати як систему принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних з формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів банку. Ефективне управління фінансовими потоками банку забезпечується реалізацією наступних принципів:

1. *Оперативність управління.* Мінливість чинників зовнішнього середовища, а саме зміна кон'юнктури фінансових ринків та нормативно-правового поля, а також внутрішні умови функціонування банку вимагають від банківських менеджерів оперативного прийняття управлінських рішень, що пов'язані з формуванням і використанням фінансових ресурсів.

2. *Інтегрованість із загальною системою управління.* Незалежно від сфери прийняття управлінського рішення, воно прямо або опосередковано впливає на формування фінансових потоків і результати діяльності банку. Управління фінансовими потоками тісно пов'язане зі всіма іншими напрямками фінансового менеджменту, що створює необхідність органічної інтегрованості управління фінансовими потоками банку з іншими функціональними системами банку.

3. *Інформаційне забезпечення.* Прийняття управлінських рішень у сфері формування та використання фінансових ресурсів вимагає достовірної інформаційної бази. Інформаційна система банку повинна забезпечувати постійне оновлення інформації, її систематизацію, аналітичну обробку та своєчасне надходження до відповідних структурних підрозділів.

4. *Забезпечення необхідного рівня ліквідності.* Неузгодженість вхідних і вихідних фінансових потоків за обсягами та строками призводить до дефіциту або надлишку ліквідних коштів. Реалізація цього принципу забезпечується шляхом синхронізації та балансування вхідних і вихідних фінансових потоків на кожному аналізованому часовому інтервалі.

5. *Мінімізація ризиків.* Управління фінансовими потоками є одним із інструментів сучасного ризик-менеджменту, що забезпечує мінімізацію банківських ризиків шляхом оптимізації руху фінансових потоків.

Таким чином, основною метою управління вхідними та вихідними фінансовими потоками має бути мінімізація ризиків у поєднанні з досягненням максимальної дохідності операцій і забезпеченням необхідного рівня ліквідності та фінансової стійкості банку.

Висновки з даного дослідження. З огляду на те, що теоретична база дослідження даної теми ґрунтується на розумінні сутності поняття «фінансовий потік банку», в процесі дослідження було доведено, що з точки зору банківської діяльності, фінансовий потік — це рух, зміна або трансформація обсягів, форм, видів і типів фінансових ресурсів банку з урахуванням факторів часу, ризику та ліквідності.

Для ефективного управління фінансовими потоками була запропонована їх класифікація за такими ознаками: економічним змістом, напрямом руху, формою надходження, сферою обігу, валютною складовою, рівнем достатності та терміном існування.

Також в процесі дослідження було визначено, що фінансовий потік банку має низку характерних ознак, до яких належать наступні: фінансовий потік — це рух фінансових ресурсів, зміна їх обсягів, форм видів і типів; фінансовий потік пов'язаний з факторами часу, ризику та ліквідності; фінансовий потік має розмірність: обсяг (вартість) та час; фінансовий потік є об'єктом управління.

В результаті дослідження було з'ясовано, що до основних принципів управління фінансовими потоками банку можна віднести оперативність управління та інтегрованість із загальною системою управління, інформаційне забезпечення, забезпечення необхідного рівня ліквідності та мінімізація ризиків.

Таким чином, для успішного функціонування банку як складної динамічної системи необхідно аналізувати фінансові потоки від моменту їх входження в банк до моменту виходу, і здійснювати управління як окремими групами фінансових потоків, так і окремими потоками та їх елементами.

Подальші дослідження будуть спрямовані на дослідження інструментарію управління фінансовими потоками банку.

Література

1. Азаренкова Г.М. Фінансові потоки в системі економічних відносин : монографія / Г. М. Азаренкова. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 328 с.
2. Бланк І.А. Фінансовий менеджмент / І.А. Бланк. – К. : Ельга, Ника-Центр, 2004. – 656 с.
3. Вітлінський В.В. Моделювання економіки : навч. посібник / В.В. Вітлінський. – К. : КНЕУ, 2005. – 408 с.
4. Горбунов А.Р. Управление финансовыми потоками. Проект «Сборка холдинга» / А. Р. Горбунов. – М. : Издательство «Глобус», 2004. – 240 с.
5. Коваль В.М. Грошові потоки в механізмі функціонування комерційного банку / В.М. Коваль // Вісник Української академії банківської справи. – 2000. – № 1(8). – С. 48-50.
6. Коваль С. Фінансові потоки банківських установ: теорія і практика / С. Коваль // Світ фінансів. – 2012. – Вип. 4. – С. 200-206.
7. Козлюк А.М. Про розмежування понять «фінансовий» та «грошовий» потоки / А.М. Козлюк // Фінанси та кредит. – 2003. – № 6(24). – С.17-20.
8. Конюховский П.В. Микроэкономическое моделирование банковской деятельности / П.В. Конюховский. – СПб.: Питер, 2001. – 224 с. – (Серия «Ключевые вопросы»).
9. Лукасевич И.Я. Финансовый менеджмент : учебник / И.Я. Лукасевич. – М. : Эксмо, 2010. – 768 с. – (Новое экономическое образование).
10. Попков В.П. Организация и финансирование инвестиций : учебное пособие / В.П. Попков. – СПб.: Питер, 2001. — 224 с.
11. Селезнева А.Н. Классификация финансовых потоков как фактор повышения эффективности их управления / А.Н. Селезнева // Аудит и финансовый анализ. – 2012. – № 3. – С. 448—453.
12. Серова С.Ю. Принципы управления финансовыми потоками / С.Ю. Серова // Вопросы экономических наук. – 2012. – № 2. – С. 48.

References

1. Azarenkova, H.M. (2006), *Finansovi potoky v systemi ekonomichnykh vidnosyn* [Financial flows in system of economic relations], monograph, VD «INZhEK», Kharkiv, Ukraine, 328 p.
2. Blank, I.A. (2004), *Fynansovy menedzhment* [Financial management], El'ha, Nyka-Tsentr, Kyiv, Ukraine, 656 p.
3. Vitlinskyi, V.V.(2005), *Modeliuvannia ekonomiky* [Modeling of economy], tutorial, KNEU, Kyiv, Ukraine, 408 p.
4. Horbunov, A.R. (2004), *Upravlenie fynansovymi potokami. Proekt «Sboraka kholdinga»* [Management of financial flows. The project "Assembling of the holding."], Izdatelstvo «Hlobus», Moscow, Russia, 240 p.
5. Koval, V.M. (2000), "Cash flows in the mechanism of functioning a commercial bank", *Visnyk Ukrainskoi akademii bankivskoi spravy*, no. 1(8), pp. 48-50.
6. Koval, S. (2012), "Financial flows of banking institutions: Theory and Practice ", *Svit finansiv*, Iss. 4, pp. 200-206.
7. Kozliuk, A.M. (2003), "About delimitation of the concepts "financial" and "money" flows", *Finansy ta kredyt*, no. 6(24), pp. 17-20.
8. Koniukhovskiy, P.V. (2001), *Mikroekonomicheskoe modelirovanie bankovskoy deyatel'nosti* [Microeconomic modeling of banking activities], Piter, SPb., Russia, 224 p.
9. Lukasevych, Y.Ya. (2010), *Finansovyy menedzhment* [Financial management], textbook, Eksmo, Moscow, Russia, 768 p.
10. Popkov, V.P. (2001), *Orhanizatsiya i finansirovaniye investitsiy* [Organization and financing of investments], textbook, Piter, SPb., Russia, 224 p.
11. Selezneva, A.N. (2012), "Classification of financial flows as factor of increase the efficiency of their management", *Audit i finansovyy analiz*, no. 3, pp. 448-453.
12. Serova, S.Yu. (2012), "Principles of management of financial flows", *Voprosy ekonomycheskikh nauk*, no. 2, C. 48.